

РОЗДІЛ 10

СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 347.965;519.7(004.9)

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/146>

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

INFORMATION TECHNOLOGIES AND INFORMATION SECURITY OF ADVOCACY IN UKRAINE

Кириченко В.О., студентка III курсу факультету адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Ковальова Я.О., к.ю.н., доцент, асистент кафедри адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті досліджується місце і роль інформаційних технологій та інформаційної безпеки в адвокатській діяльності в Україні на сучасному етапі її розвитку. Зазначається, що інформатизація діяльності безпосередньо вплинула на роботу адвокатів. Тож на сьогодні неможливо уявити професійну діяльність сучасного адвоката без належного використання інформаційних технологій.

Автори зазначають, що професійна діяльність адвоката пов'язана з різноманітною інформацією як правового, так і неправового характеру. Адвокат у своїй діяльності кожного дня обробляє досить велику кількість інформації, що свідчить про нагальну необхідність застосування інформаційних технологій. Зауважується, що на сьогоднішній день неможливо уявити адвоката, який би не володів сучасними інформаційними технологіями.

Автори викоремлюють види різних інформаційних технологій, які наразі можуть бути використані адвокатом: довідково-правові системи (правові інформаційно-пошукові системи), інформаційна (автоматизована) система (інформаційно-телекомунікаційна система), єдині та державні реєстри, мережа Інтернет, технічні присторої і програми.

Багатогранність професійної діяльності адвоката пов'язана з використанням різноманітних інформаційних технологій, що вимагає забезпечення інформаційної безпеки, а саме збереження режиму конфіденційності інформації, що була отримана адвокатом у процесі здійснення ним своєї діяльності. Автори розглянули такий етап професійної діяльності адвоката, як обмін інформацією, що здійснюється між адвокатом та його клієнтом, який у багатьох випадках відбувається із застосуванням інформаційних технологій. Окрім того, у статті розглянуто питання інформаційної безпеки як у вузькому, так і широкому значенні. У діяльності адвоката використовуються і різного роду програми для швидкого обміну повідомленнями за допомогою мережі Інтернет (Viber, WhatsApp, Telegram, Skype та інші).

До того ж, автори навели у статті судову практику Європейського суду з прав людини, що стосується проведення обшуку житла адвоката, іншого його володіння, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність.

Ключові слова: адвокатська діяльність, правова інформація, інформаційні технології, мережа Інтернет, конфіденційність.

The article continues the role of information technology and information security in the legal profession in Ukraine at the current stage of its development. Significantly, that the informatization of the activity has impinged on the work of lawyers. Also, today it is impossible to reveal the professional activity of a modern lawyer without a reliable use of information technology.

The authors state that the professional activity of a lawyer is related to various information, both of a legal and non-legal nature. The lawyer, at his duty of the skin day, makes it possible to collect a great amount of information, which will tell about the arrogant need for the development of information technologies. Be respectful that today it is impossible to find a lawyer who has not been driven by modern information technologies.

The authors have eliminated the types of various information technologies that can currently be used by a lawyer: reference and legal systems (legal information and search systems), information (automated) system (information and telecommunications system), unified and state registers, Internet, technical devices and programs.

The diversity of a lawyer's professional activity is related to the use of various information technologies, which requires information security, namely maintaining the confidentiality of information received by a lawyer in the course of his activities. The authors considered such a stage of a lawyer's professional activity as the exchange of information between a lawyer and his client, which in many cases takes place with the use of information technology. In addition, the article considers issues of information security in both narrow and broad sense. The lawyer's activities also use various programs for instant messaging via the Internet (Viber, WhatsApp, Telegram, Skype and others).

In addition, the authors cited the case law of the European Court of Human Rights regarding the search of a lawyer's home, other property, premises where he practices law.

Key words: advocacy, legal information, information technologies, Internet, confidentiality.

Постановка проблеми. Адвокатура являє собою системоутворюючий елемент механізму забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини. Кожна правова держава має бути зацікавлена в існуванні сильної і незалежної адвокатури, оскільки лише в такому разі можна забезпечити належну реалізацію делегованого їй конституційного обов'язку щодо надання професійної правової допомоги [1, с. 18]. Це обумовлено насамперед тим, що держава, яка позиціонує себе як правова, має не тільки гарантувати кожній особі право на отримання правової допомоги, але й забезпечувати належні умови його реалізації, зокрема, шляхом закріплення особливого статусу адвоката, реалізація якого здійснюється на основі професіоналізму й незалежності.

Актуальність цього дослідження обумовлена тим, що можливість здійснення адвокатської діяльності на професійній основі насамперед залежить від комплексу як структурних елементів категорії «правовий статус адвоката» (прав, обов'язків, гарантій і відповідальності), так і інформації, якою він оперує для формування належної і допустимої доказової бази. Взаємодія з такою інформацією, тобто її зберігання, обробка, отримання й передача, як слушно зазначають учені, є невід'ємною частиною професійної діяльності адвоката і займає значну частину його робочого часу [2, с. 158].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначена проблематика відбивається в наукових працях таких учених, як: А. Бірюкової, О. Воронова, Г. Дев'яткина,

С. Іваницького, С. Караханяна, Є. Міхєєвої, В. Панченка, О. Ситникова та ін. Водночас у юридичній літературі місце і роль інформаційних технологій та інформаційної безпеки в адвокатській діяльності залишається недостатньо дослідженою.

Мета статті. Мета запропонованої статті – дослідити інформаційні технології та інформаційну безпеку в адвокатській діяльності в Україні на сучасному етапі її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Адвокатську діяльність, як і багато інших видів юридичної діяльності, не оминула стороною інформатизація діяльності. Тому не можна уявити професійну діяльність сучасного адвоката без належного використання інформаційних технологій. Це обумовлено тим, що глобалізація, яка супроводжується швидким розвитком інформаційних технологій, інтенсивним і необмеженим інформаційним обміном, постійно вимагає від адвоката «іти в ногу з часом», а професійна діяльність адвоката включає в себе наявність навичок роботи з електронними пошуковими системами й базами, у тому числі системою електронного судочинства, позиціонування себе в інформаційному просторі через соціальні мережі, віртуалізацію надання правової допомоги й багато іншого [3, с. 39].

Професійна діяльність адвоката пов'язана з отриманням, обробкою, зберіганням і передачею інформації різного роду, яку умовно можна поділити на інформацію правового (використання адвокатом усіх баз даних правової інформації, що є в його розпорядженні, і які містять актуальні відомості про масив законодавства у сфері його діяльності, використання даних різноманітних державних реєстрів, формування професійно грамотних запитів до органів влади тощо – запорука успіху адвокатської діяльності [4, с. 4]) і неправового (інформація, яку він отримує від клієнтів, свідків та інших учасників відповідного процесу) характеру.

Важливу роль у професійній діяльності адвоката відіграють різні аналітичні матеріали, статистичні дані, знання різноманітних науково-технічних характеристик проведення експертизи, а також інша інформація у сферах будь-якої громадської діяльності, яка є предметом адвокатської діяльності тій чи іншій фактичній ситуації. Така велика кількість інформації (як правового, так і неправового характеру), яку повинен використовувати адвокат у своїй професійній діяльності, свідчить про нагальну необхідність застосування інформаційних технологій.

Сьогодні лавинні потоки соціально-правової інформації, які обрушуються на юриста, як зазначає О. О. Воронов, наполегливо вимагають від нього володіння сучасними інформаційними технологіями: довідковими правовими системами, юридичними експертними системами, сучасними програмними й технічними засобами захисту інформації, електронного цифрового підпису, інформаційними технологіями, що лежать в основі функціонування сучасних комп'ютерних мереж і глобальної мережі Інтернет тощо [5, с. 102]. Впровадження інформаційних технологій у професійну діяльність адвоката спрямоване на прискорення й підвищення ефективності такої його діяльності, оскільки дозволяє не лише значно зменшити час, необхідний для формування фактичної сторони конкретної правової ситуації і вироблення правової позиції у справі, але й покращити якість діяльності адвоката й підвищити можливість прийняття рішення у справі, на яке розраховує його клієнт. Отже, ефективність професійної діяльності адвоката багато в чому залежить від рівня його інформаційного забезпечення і вміння його застосування [6, с. 109].

Багатоаспектність професійної діяльності адвоката обумовлено використанням ним різного роду інформаційних технологій, найбільш поширеними видами яких є:

- довідково-правові системи (правові інформаційно-пошукові системи). Великий обсяг правової інформа-

ції, якою оперує адвокат у своїй професійній діяльності, викликає необхідність у використанні довідково-правової системи, під якою слід розуміти програмний комплекс, що включає себе масив правової інформації і програмні інструменти, які дозволяють спеціалісту працювати з цим масивом інформації: проводити пошук конкретних документів або їх фрагментів, формувати добірки необхідних документів, виводити інформацію на друк і т.д. [7, с. 248]. Позитивним моментом у використанні довідково-правових систем є те, що їх переважна більшість наділена системою перехресних посилань, які дозволяють знаходити інші нормативно-правові акти, судову практику, статистичні дані й іншу необхідну інформацію, що має відношення до зазначеного питання. Усе це перетворило цю систему на ефективний інструмент для щоденної роботи адвоката з правовою інформацією.

В Україні найбільш поширеними системами є: інформаційно-правова система «ЛІГА: ЗАКОН»; професійна правова система «МЕГА-НАУ»; система правової підтримки «ІНФОДИСК»; довідково-правові системи "Дінай"; інформаційно-правова система «Прецедент2»; юридична інформаційно-пошукова система «Законодавство» тощо. Так, у США до таких систем відносять – WRU, LEXIS, WESTLAW, JURIS, FLITE; у Великобританії – INFOLEX, PRESTEL, POLIS, LEXIS; в Італії – ITALGUIRE, ENLEX; у Бельгії – CREDOC; у Німеччини – Система Бундестагу, JURIS, LEXINFORM, NOMOS DATA POOL; в Австрії – RDB, у Канаді – DATUM, у Фінляндії – FINLEX; у Франції – IRETIV, CEDIJ, JURIDIAL, JURISDATA, SINDONI і т.д. [8, с. 246];

- інформаційна (автоматизована) система (інформаційно-телекомунікаційна система). У своїй процесуальній діяльності, здійснюючи захист або представництво інтересів свого клієнта, адвокат має справу з автоматизованою системою документообігу суду (в Україні з початком функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи адвокати обов'язково повинні зареєструвати в ній свої офіційні електронні адреси), автоматизованою системою виконавчого провадження; також застосовується комплексна інформаційно-аналітична система забезпечення організації надання безоплатної правової допомоги [9];

- єдині та державні реєстри. Одним із найважливіших продуктів інтелектуальних технологій, які стали невід'ємною частиною професійної діяльності адвоката, за твердженням К. В. Шафоростова, є офіційні державні реєстри в мережі Інтернет, за допомогою яких адвокат має можливість надати багато швидше й оперативніше отримати інформацію, яка йому потрібна для ефективної реалізації своїх професійних прав і виконання обов'язків [10, с. 531]. Такими реєстрами є Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Державний реєстр речових прав на нерухоме майно; Державний реєстр актів цивільного стану громадян, Єдиний державний реєстр судових рішень тощо;

- мережа Інтернет. Значну роль у професійній діяльності адвоката відіграє інформація правового й неправового характеру, яку він отримує з різноманітних веб-сайтів, веб-сторінок тощо, зокрема, органів державної влади й місцевого самоврядування. Провідне місце серед них займають офіційні сайти органів адвокатського самоврядування. Функціями зазначених веб-сайтів, за твердженням О. М. Ситникова, є, з одного боку, презентація адвокатів і формування у громадян чіткого розуміння статусу адвоката, а з іншого – наявність важливої для адвоката чи претендента на набуття статусу адвоката інформації [11, с. 137]. Вказані сайти виконують і роль своєрідного засобу комунікації між адвокатом та органами адвокатського самоврядування. Так, одним зі шляхів підвищення ефективності використання наявних інформаційних ресурсів органів адвокатського самоврядування є полегшення комунікації між клієнтами й адвокатами шляхом

налагодження й адміністрування зручних і прозорих систем пошуку адвокатів за критеріями спеціалізації, досвіду, території діяльності тощо [12, с. 474]).

Мережа Інтернет, у тому числі й соціальні мережі, активно використовуються адвокатом як засіб рекламування своєї діяльності й пошуку потенційних клієнтів, платформа для надання правової допомоги, обговорення різноманітних дискусійних питань тощо. Але, застосовуючи Інтернет для професійної і повсякденної діяльності, адвокат повинен виходити з того, що його поведінка в мережі Інтернет – це форма його публічної активності, і він тут повинен дотримуватися тих же правил, що і скрізь [13]. При користуванні соціальними мережами, інтернет-форумами й іншими формами спілкування в мережі Інтернет адвокат повинен виконувати свої професійні обов'язки й дотримуватися наступних принципів: незалежності; професійності; відповідальності; чесності; стриманості та коректності; гідності; недопущення будь-яких проявів дискримінації; толерантності та терпимості; корпоративності та збереження довіри суспільства; конфіденційності (ст. 57–60 Правил адвокатської етики [14]);

- технічні пристрої і програми. Така складова інформаційних технологій, як технічні пристрої і програми грають найважливішу роль у професійній діяльності адвоката. Вони є одним з основних засобів спілкування адвоката (у тому числі з клієнтами); отримання, обробки, зберігання, передачі й дослідження доказової інформації; аналізу величезного масиву інформації, насамперед правового характеру; ведення діловодства (формування адвокатського дос'є); забезпечення матеріально-технічного аспекту його професійної діяльності тощо.

Застосування таких технологій у багатьох випадках вимагає використання адвокатом кваліфікованого електронного підпису для його ідентифікації та доступу до баз даних. Використання адвокатом такого підпису необхідно, зокрема, для отримання доступу до багатьох єдиних і державних реєстрів, а також для використання надалі функцій Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (подання процесуальних документів, отримання судових рішень, судових повісток та інших процесуальних документів, участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції тощо).

Слід враховувати й те, що, з одного боку, інформаційні технології використовуються адвокатом не тільки для отримання, обробки, зберігання й передачі інформації різного роду, а з іншого – електронні документи, веб-сайти (сторінки), текстові й мультимедійні повідомлення, бази даних тощо в електронній формі є електронними доказами, тому можуть бути засобом доказової діяльності адвоката.

Це далеко не всі види інформаційних технологій та способів їх використання, що застосовуються в адвокатській діяльності, і подальше вдосконалення інформаційних технологій, безсумнівно, лише поглиблюватиме процес їх використання у професійній діяльності адвоката.

Багатогранність професійної діяльності адвоката пов'язана, перш за все, із використанням різноманітних інформаційних технологій, що вимагає забезпечення інформаційної безпеки, а саме збереження режиму конфіденційності інформації, що була отримана адвокатом у процесі здійснення ним своєї діяльності. Необхідність збереження конфіденційності інформації безпосередньо пов'язана з існуванням довірчих відносин між адвокатом і його клієнтом. У свою чергу, наявність довіри можна вважати основним моментом взаємовідносин адвоката з його клієнтом, оскільки останній має бути впевнений у тому, що зазначені відомості залишаться конфіденційними й не зможуть бути використані проти нього.

Збереження конфіденційності будь-якої інформації, що визначена як предмет адвокатської таємниці, розглядається і як право адвоката у відносинах з усіма суб'єктами

права, які можуть вимагати розголошення такої інформації, і як обов'язок клієнта і тих осіб, кого ця інформація стосується (ч. 1 ст. 10 Правил адвокатської етики) [14]. Така норма відповідає, зокрема, положенням п. 2.3.1 Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, згідно з яким конфіденційність є першорядним і фундаментальним правом та обов'язком адвоката, а довіра до адвоката може виникнути лише за умови обов'язкового дотримання ним принципу конфіденційності [15].

У юридичній літературі інформаційна безпека в адвокатській діяльності розглядається, перш за все, як захист інформації конфіденційного характеру в її цілісному, тобто неспотвореному вигляді, а також інформації, що знаходиться в режимі таємниці, яка необхідна для здійснення адвокатської діяльності [16, с. 223]. Таку безпеку вчені розглядають у широкому (стан захищеності прав і законних інтересів адвокатом під час здійснення ним професійної діяльності, а також прав і законних інтересів його довіритель, гарантованих Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» в інформаційній сфері) і вузькому сенсі (конфіденційність, цілісність і доступність, тобто саме безпеку інформації, яку має у своєму розпорядженні адвокат – безпека особистої інформації адвоката й інформації, що становить предмет адвокатської таємниці) [2, с. 159]. Безсумнівно, в основі інформаційної безпеки лежить інформація, яка містить адвокатську таємницю, що зумовлює необхідність розкриття питань інформаційної безпеки в адвокатській діяльності через призму дослідження теоретичних і практичних аспектів забезпечення збереження такої таємниці у контексті використання адвокатом інформаційних технологій.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що під адвокатською таємницею слід розуміти фактично будь-яку інформацію, яка наявна в адвоката у зв'язку з наданням клієнту професійної юридичної допомоги та обов'язок збереження якої не обмежений у часі. При цьому можливість розкриття такої інформації обумовлено, з одного боку, інтересами клієнта (за його письмовою заявою втрачається правова гарантія збереження такої таємниці) і не може асоціюватися з покладанням на адвоката обов'язку повідомляти як про злочин його клієнта, який уже відбувся (але не відомий правоохоронним органам), так і про злочин, який він тільки готується вчинити, а з іншого – інтересами адвоката, оскільки не допускається неправомірне зловживання клієнтом своїми правами (у разі пред'явлення ним вимог до адвоката у зв'язку з його професійною діяльністю) [17, с. 407].

Забезпечення безпеки адвокатської таємниці, у тому числі в аспекті застосування інформаційних технологій, можливе за наявності, перш за все, належного комплексу, прав та гарантій адвокатської діяльності (зокрема, таких гарантій, як заборона втручатись у приватне спілкування адвоката з клієнтом, свідочий імунітет адвоката, а також гарантій під час проведення обшуку або огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність).

Одним із найважливіших етапів професійної діяльності адвоката є обмін інформацією, що здійснюється між адвокатом та його клієнтом, який у багатьох випадках відбувається із застосуванням інформаційних технологій. Обмін такою інформацією вимагає створення умов для забезпечення збереження її конфіденційності. Основною умовою збереження адвокатської таємниці є заборона втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом, яка розглядається як один з основних стандартів незалежності юридичної професії. (п. 8 Основних положень про роль адвокатів) [18].

Засобом забезпечення інформаційної безпеки адвокатської діяльності є і гарантії, які вказують на наявність свідочього імунітету адвоката (забороняється вимагати

від адвоката надання відомостей, які є адвокатською таємницею). Свідоцький імунітет адвоката починає діяти з моменту, коли клієнт переступив поріг юридичної фірми, адвокатського бюро, об'єднання й не обмежений у часі. Незважаючи на закріплення положення про свідоцький імунітет адвоката та про встановлення кримінальної відповідальності, у тому числі за порушення професійної таємниці (ст. 397 Кримінального кодексу України), на практиці мають місце окремі випадки неправомірних допитів адвоката в якості свідків.

Забезпечення інформаційної безпеки у професійній діяльності адвоката проявляється і через дію такої гарантії, як заборона на проведення огляду, розголошення, витребування або вилучення документів, пов'язаних зі здійсненням адвокатської діяльності. Наявність такої гарантії не вказує на те, що вона фактично заперечує можливість проведення обшуку житла адвоката, іншого його володіння, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, але така слідча дія має бути проведена у виняткових випадках. На особливість обшуку неодноразово звертав увагу Європейський суд по правах людини, вказуючи, що питання проведення обшуку приміщення адвокатів повинне бути особливо ретельно розглянуте [19], що його можливо провести тільки тоді, коли немає жодних інших способів знайти доказ того чи іншого факту [20] і лише за наявності в національному законодавстві ефективних гарантій проти зловживань та свавілля за умови їх дотримання в конкретній справі [21].

У діяльності адвоката використовуються і різного роду програми для швидкого обміну повідомленнями за допо-

могою мережі Інтернет (Viber, WhatsApp, Telegram, Skype та інші). Кожна з таких програм, як зазначає Г. І. Резнікова, не тільки має свої особливості щодо захисту інформації і положення про конфіденційність, але й усі вони не раз піддавалися хакерським атакам, унаслідок чого відбувався витік інформації. Також не варто забувати і про можливість контрольованого зняття інформації з каналів зв'язку [22, с. 121].

Висновки. Будь-який вид професійної діяльності адвоката нерозривно пов'язаний з отриманням, обробкою, зберіганням та передачею інформації (правового й неправового характеру). Найбільш поширеними видами інформаційних технологій, що застосовуються в адвокатській діяльності, є: довідково-правові системи; інформаційні (автоматизовані) системи; єдині та державні реєстри; мережа Інтернет; технічні пристрої та програми.

Враховуючи, що переважна більшість інформації, якою оперує адвокат у своїй професійній діяльності є конфіденційною і є предметом адвокатської таємниці, така діяльність неможлива без забезпечення належного рівня його інформаційної безпеки. Забезпечення належного рівня інформаційної безпеки адвокатської діяльності, залежить, по-перше, від якості правового регулювання (зокрема, від рівня забезпечення адвокатської діяльності та її реалізації на практиці) і, по-друге, від обліку самим адвокатом можливих загроз безпеці його інформаційної діяльності (від адвоката вимагається більше активних дій щодо забезпечення конфіденційності процесу отримання, обробки, зберігання й передачі інформації різного роду, яка використовується в його професійній діяльності).

ЛІТЕРАТУРА

1. Іскра О. В. Правовий статус адвоката : магістерська робота. Вінниця : Вінницький нац. аграрний ун-т, 2021. 106 с.
2. Гусятников П. П., Гусятникова П. П. Информационная безопасность деятельности адвоката и адвокатская тайна. *Евразийская адвокатура*. 2016. № 2. С. 158–162.
3. Бірюкова А. М. Правовий статус адвоката і адвокатури: вітчизняна модель у контексті процесів глобалізації : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2019. 496 с.
4. Караханян С. Г. Формирование и совершенствование информационного компонента адвокатской деятельности : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 2012. 46 с.
5. Воронов А. А. *Адвокатская кибернетика: подходы и анализ*. *Евразийская адвокатура*. 2013. № 5 (6). С. 101–107.
6. Бисага Ю. М., Заборовський В. В., Манзюк В. В. Інформація та інформаційні технології як невід'ємна частина професійної діяльності адвоката. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 4. С. 104–114.
7. Михеева Е. В. Информационные технологии в профессиональной деятельности : учеб. пособие. 7-е изд., стер. Москва : Издательский центр «Академия», 2008. 384 с.
8. Информационные технологии в юридической деятельности: учебник / под общ. ред. П.У. Кузнецова. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Изд-во Юрайт, 2019. 325 с.
9. Про затвердження Порядку надання безоплатної правової допомоги працівниками місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги : наказ Координаційного центру з надання правової допомоги Міністерства юстиції України від 28 січня 2019 року № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002419-19> (дата звернення: 19.05.2022).
10. Шафоростов К. В. Використання окремих видів інформаційних технологій в адвокатській діяльності. *Право, економіка та управління: генезис, сучасний стан та перспективи розвитку* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю економіко-правового ф-ту ОНУ імені І. І. Мечникова (м. Одеса, 14–15 верес. 2018 р.). Одеса : Фенікс, 2018. С. 530–537.
11. Ситников А. Н. Использование информационных технологий в деятельности адвоката. *Молодые ученые*. 2012. № 3. С. 137–139.
12. Іванецький С. О. Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система : монографія. Київ: Інтерсервіс, 2017. 795 с.
13. Девяткин Г. С. Актуальные вопросы правил поведения адвоката в сети «Интернет». *Мир науки и образования*. 2016. № 3 (7). С. 1–11. URL: [www.mgirm.ru/World_of_science_and_education/2016/3\(7\)/Devyatkin.pdf](http://www.mgirm.ru/World_of_science_and_education/2016/3(7)/Devyatkin.pdf) (дата звернення: 20.05.2022).
14. Правила адвокатської етики, затверджені Звітньо-виборним з'їздом адвокатів України від 9 червня 2017 року (у редакції від 15.02.2019 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text> (дата звернення: 20.05.2022).
15. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, прийнятий делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text (дата звернення: 21.05.2022).
16. Боричевская В. В. Информационная безопасность в адвокатской деятельности: понятие и проблемы правового обеспечения. *Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы* : сб. тр. X междунар. науч.-практ. конф. (г. Пинск, 4 апреля 2016 г.). Пинск : ПолесГУ, 2016. С. 223–225.
17. Заборовський В. В., Бисага Ю. М., Булеца С. Б. Правовий статус адвоката: проблеми теорії та практики : монографія. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 650 с.
18. Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text (дата звернення: 21.05.2022).
19. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Golovan v. Ukraine» on July 05, 2012 (Application № 41716/06). URL: <https://precedent.in.ua/2016/02/25/golovan-protiv-ukrayny/> (дата звернення: 22.05.2022).
20. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Roemen and Schmit v. Luxembourg» on February 25, 2003 (Application № 51772/99). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60958> (дата звернення: 22.05.2022).
21. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Kolesnichenko v. Russia» on April 09, 2009 (Application № 19856/04). URL: <http://demo.eurocases.eu/Doc/CourtAct/4541957/11> (дата звернення: 22.05.2022).
22. Резнікова Г. І. Інформаційна безпека адвокатської діяльності: криміналістичний погляд. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. Вип. 29 (2). С. 117–122.